

Elämän liekeissä

Sirpa Kähkönen: Vihan ja rakkauden liekit. Kohtalona 1930-luku. Otava 2010. 287 s.

Vanhemmat sukupolvet siirtävät arvonsa, asenteensa ja käyttäytymismallinsa nuoremmalle sukupolvelle kasvattamalla. Osa niistä kantaa uuteen aikaan, rakentaa lasten ja lastenlasten maailmankuvaa ja identiteettiä, osa katoaa ja jää oman aikansa jäljeksi. Kasvatusta (koulu, lapsi- ja varhaisnuorisotoiminta, media) käytetään myös kansallisen identiteetin ja arvo maailman rakennustyössä. Menneisyyden hallinta on osa tuota prosessia. Valtaapitävät voivat halutessaan välittää näkemyksiään hyvästä / pahasta, oikeasta / väärästä ja merkityksellisestä / merkityksettömästä oman historiankuvansa. Menneisyyden tapahtumat, päätökset ja valinnat seuloutuvat tapahtumien vyörystä tarkoituksenmukaisesti, ne saavat ajan myötä myyttisiä piirteitä ja antavat turvaa erityisesti kriisiaikoina. Toisaalta ne jakavat kansaa ”meihin” ja ”heihin”. Jos julkisesti kerrottu tarina on ristiriidassa suvun ja yksilön menneisyyskuvan kanssa, nouse esiin kysymyksiä: Miksi minun kuvani ei sovi yhteiseen kuvaan? Kuka minä olen? Ovatko arvoni tärkeitä? Missä minun juureni ovat? Problematisointi avaa uusia näkökulmia menneisyyteen. Näin kävi myös Sirpa Kähköselle, joka jo lapsena sai aavistuksen siitä, että hänen isoisänsä oli elänyt toisin

kuin joku tai jotkut olisivat hänen halunneet elää.

Kirjassaan *Vihan ja rakkauden liekit. Kohtalona 1930-luku* Kähkönen tuo esille palan Suomen historiaa, joka on (ehkä) haluttu unohtaa tai vaieta. Kähkösen kirja on kuvaus siitä, miten yhteiskunta kohteli kansalaisiaan, joiden poliittinen mielipide ja kansalaistoiminta tulkittiin maan- tai valtionpetokselliseksi toiminnaksi. Se on kuvaus yhteiskunnasta, jossa sanan-, yhdistymis- ja kokoontumisvapaus eivät olleet itsestäänselvyyksiä. Se on kuvaus ajasta, jolloin syrjintä poliittisen mielipiteen perusteella oli laillista, ja joka kymmenes aikuinen oli sen vuoksi vaarassa joutua oikeudellisten ja kurinpitotoimenpiteiden kohteiksi. Se on kuvaus tavallisista ihmisistä, jotka yrittivät elää arkeaan unohtamatta sosiaalisia arvojaan ja menneisyyttään ja joutuivat sen vuoksi poliittisiksi vangeiksi Tammissaaren pakkotyölaitokseen. Kähkönen kirjailijana saavuttaa historiallisella teoksellaan suuren yleisön, jolle suomalainen 1930-luvun yhteiskunta ja poliittinen järjestelmä näyttävät tyystin uudessa, mutta ei välttämättä miellyttävässä valossa.

Vihan ja rakkauden liekit jakautuu kahteen osaan: Kähkösen isoisän Lauri Tuomaisen tarinaan (s. 7–101) ja viranomaisien sekä vankien äänistä koottuun kuvaan Tammissaaren pakkotyölaitoksesta (s. 102–276). Kähkönen rakentaa kertomuksen isoisänsä kirjallisen jäämistön, arkistolähteiden, lehdistön, muistelmien ja tutkimuskirjallisuuden varaan. Aineisto on monipuolinen ja laaja. Kähkösen työn arvoa lisää se, että hän on aiheen pioneereja. Suomen poliittisten vankien vaiheista, vankilaelämästä ja pakkotyölaitoksesta on kirjoitettu erityisesti aikalaismuistelmissa¹ ja työväenliikettä ja 1930-luvun poliittista historiaa käsittelevissä tutkimuksissa², mutta valtion poliittisiin vankeihin kohdistamista linjauksista ja rangais-

tusmenetelmistä 1920- ja 30-luvulla ei ole tehty yhtenäistä akateemista tutkimusta. Toivottavasti Kähkösen kirja ennemmin tai myöhemmin innoittaa jonkun pro gradua tekevän tai väitöskirjatutkijan aihepiiriin pariin.

Kähkösen kirja ei rakennu johdonmukaiselle kysymyksenasettelulle, mutta sivuilta voi poimia monia mielenkiintoisia aiheita poliittisten vankien ja vankilaitoksen historiasta. Kähkönen tuo esille vankien vastarinnan niin pakkotyölaitoksessa kuin muualla yhteiskunnassa. Vangit ja heidän aatetoverinsa pyrkivät vaikuttamaan vankilapolitiikkaan vankilan sisällä ja sen ulkopuolella. Vangit järjestivät nälkälakkoja, lähettivät salaviestejä ja tarkoituksella hidastivat vankilassa tehtäviä työprosesseja. Puolueista SDP ja SSTP toivat 1920-luvulla poliittisten vankien olosuhteet keskusteltavaksi valtiopäiville, Mary Pekkalan johdolla organisoitiin Vankien Apu -yhdistys ja vankien lähipiiri järjesti hiljaisia mielenosoituksia vankien hautajaisten yhteydessä. Tarkoituksena oli lisätä tietoisuutta poliittisten vankien arjesta ja pakkotyölaitoksen käytännöistä ja näin saada niihin parannuksia. Vankilaelämän, vankien ja omaisten kokemusten sekä viranomaisien toiminnan ja yleisen suhtautumisen kuvaus on erityisen ansiokasta. Kähkönen viittaa myös pakkotyölaitoksen vankimääriin (s. 56, 105), mutta olisi todella mielenkiintoista tietää, mikä oli poliittisten vankien kokonaismäärä.

Kähkönen on kuvaillut 1920- ja 1930-luvun suomalaista yhteiskuntaa Kuopio-sarjassaan, jossa päähenkilöiden elämänvaiheet heijastavat Kähkösen isoisän perheen ja lähipiiriin tarinoita. Romaanit ovat loistavia kuvauksia suomalaisesta elämänmenosta. Niissä yhdistyvät eloisa kerronta ja historiallinen konteksti lukukokemuksiksi, johon historiatietoisempikin lukija uskaltaa sukeltaa. Sen sijaan Vihan ja rakkauden liekit -kirjas-

saan Kähkönen ei ole osannut valita, ollako kirjailija vai historiantutkija. Usein kiinnostava tarina lähteeseen voi karata rönsyiksi ja johdattaa kirjoittajan alueille, jotka eivät kuuluneet alkuperäiseen suunnitelmaan. Sivupolut eivät välttämättä ole haitaksi, mikäli ne sitovat tarinan eheäksi kokonaisuudeksi, mutta joissain kohdin Kähkönen jää pohtimaan itse aiheen kannalta tarpeettomia, tosin mielenkiintoisia asioita, kuten Mary Pekkalan tietä englantilaisesta yläluokan nuoresta naisesta kommunistiksi. Paikoin Kähkönen sekoittaa Lauri Tuomaisen tarinaan epäoleellisia lähteitä, kuten Anna Ahmatovan ja Henri Beraudin kuvauksia 1920-luvun Leningradista ja Moskovasta (s. 36–39). Lähdeaineistona Etsivän Keskuspoliisin kuulustelupöytäkirjat ja kirjeet sekä kommunistisen liikkeen toimijoiden omaelämäkerrat ovat vaativia. Ne pitävät sisällään monta hyvää tarinaa ja juonen käännettä, mutta yksityiskohtaisesti selostettuna ne ovat lukijalle uuvuttavia. Tutkijan tehtävä on tuoda lähteistä esille olennainen, todistusvoimainen tieto ja suhteuttaa se muuhun aineistoon. Kirjailijalla on vapaammat kädet, mutta tämä on myös lukijan muistettava.

Kokonaisuudessaan Kähkönen on onnistunut tehtävässään, jonka

1. Esimerkiksi Niilo Väre (1976) *Meitä murtaneet ei piiskurit*. WSOY; Mikko Eränen (1961) *Punaisen esiliinan tarinoita*. Kansankulttuuri; Nestori Parkkari (1961) *Väkivallan vuodet*. Kansankulttuuri.

2. Jukka Rislakki (1982) Erittäin salainen. Vakoilu Suomessa. Lovekirjat; Kimmo Rentola (1994) Kenen joukoissa seisot? Suomalainen kommunismi ja sota 1937–1945. WSOY; Ulla Aatsinki (2007) Hirmuvallan huolena, vankilat ja tuonela. Pirkanmaan vasemmistolainen työväenliike. TUP; Ulla Aatsinki (2009) Tukkiiliikkeestä kommunismiin. Lapin työväenliikkeen radikalisoituminen ennen ja jälkeen 1918. TUP.

isoisä hänelle antoi. Hiljaisena tietona siirtynyt poliittinen perintö yhdistettynä Kähkösen historiantajuun ja isoisältään saamaansa kirjoittamisenlahjaan avaa uuden, tervetulleen sivun Suomen historiassa. Keskustelua on hyvä jatkaa Kähkösen työn pohjalta.

– ULLA AATSINKI